

İDARE MERKEZİ
ANKARA, İstanbul Caddesi
Maarif Eminliği yanında

İSTANBUL BÜROSU
İstanbul, Ankara Caddesi-
No — 87

HAYAT

Fiatı her yerde 15 kuruş
seneligi, posta ile 7,5 Türk Lirası
(Ecnebi Memlekettlere 7,5 Dollar)

Abona ve ilan için İstanbul
bürosuna muracaat edilir
Yazı işlerinin mercii Ankara
merkezidir

Hayata, daima hayata.. Dünyaya daha çok hayat katalım!

— NIETZSCHE —

Cilt: VI

Ankara, 13 Haziran, 1929

Sayı: 133

İnanan Ve İnanmayan

İnanan insan ile inanmayan adam arasında yalnız bir sıfat farkı değil, bütün bir düşünüş, yaşayış, hissediş farkı, bütün bir ruh mekanizmesi farkı vardır. İnanmayan bir nesil içinde inananlar, ayrı bir mahlûk gibi yaşarlar: hakikî yalnızlık, öyle zannederim ki dağ başında otlakla ve ağaçlarla baş daşa ve diz dize yaşayan bir münzevi için değil, belki koskoca bir şehrin içinde veya hayatî bir ehemmiyeti haiz bir iş başında, inanmayanlarla çevrilmiş bir imanlı adam için mevcuttur.

İnanmayanlar derken gözümün önüne şöyle bir tip geliyor: iddiaları çok, arzuları mebzûl, fikirleri sayısız, bol söyleyen, çok vadeden, her işi yapmağa hazır bir insan; bütün bunlar, çalışkan, ümitli, genç ruhlu ve kuvvetli her iyi kimsenin iftihar edebileceği vasıflardır; fakat inanmayan insan için bir küçük farkla: ona göre bütün bunların, bu fikirlerin, arzuların veya vaatlerin, hatta işleirnin bizatihi hiç bir manası yoktur; O, bunların hiç birisine bağlanmış değildir; bin bir çeşit eşya satan bir mağaza gibi zekâsının kıvrımları içinde depo edilmiş neler yoktur? Bunları beyenmiyorsanız, biçimi, kesimi başka, rengi, kokusu ayrı olan öteki neyden mallarını derhal yorulmadan önünüze yayar. Fakat yanılmayınız, bunlara karşı da ruhu aynı vaziyettedir: hiç birisi kalbinin kapusu önünden geçmemiş ve şahsiyetinin gümrüğüne ugramamıştır.

Böyle bir insan kadar hür ve o derece endişesiz yaşamak kimseye nasip olamaz: bizi bağlayan, sıkan devletin kanunları değil, etrafımızda ki insanlar değil, belki o kanunlarda ve o insanlarda bizi bağladığını ve sıkıldığını zan-

nettiğimiz, öyle kabul ettiğimiz şeylerdir; nitekim bunun aksini düşününce, içimizde bir nevi rahatlık hissetmeğe ve kâbustan kurtulmuş gibi sevinmeğe hiç bir mani yoktur. Öyle veya böyle zannetmek, şunu veya bunu kabul etmek ise, mutlaka ve kat'iyen kafamızdaki miyarlara göre değişir: O miyarlar, bizim şahsiyetimizi vücuda getiren en aziz kısmımızdır; ve biz onlara kedisizden parçalar diyerek, inatçı bir sevgiyle bağlarız. İşte inanmayan adamın ruhunda bu miyarlar, sabit olmadığı gibi, bunlar kendi malları da değildir: vakayı ve hadisat nasıl isterse müthiş bir kolaylıkla derhal gözündeki gözlüğü değiştirir ve size yemin ederek dünyanın hakikaten başka türlü bündüğünü söyler.

Bunlar hakikatte, fena insanlar değildir; hatta eğer fena olmuşlarsa, kabahat kendilerinin de sayılmaz. Bunların mai mukattar gibi saf nümuneleri vardır: adeta fisebilillah böyledirler; kendilerine sorsanız, "ne yapalım, derler; dünya böyle gidiyor.. Evet, bu, doğrudur; zaten bu nevi insanlar, dünyanın, pek çokları için böyle gittiği bir devirde mantar gibi yerden biterler. Hatta bunlar çok dafa, başkalarına fenalık için değil, hatta kurnaz oldukları için bile değil, belki sadece kendilerini fenalıktan korumak için böyle olduklarını, kendi kendilerine itiraf ederler: yalnız hakikatte öyle olmasalardı, kendileri mutlaka fenalığa çarpılmıyacaklardı, yahut çarpılsalar bile, o kadar betbaht olmiyacaklardı; Lâkin ne yapsınlar ki, ruhlarında, hiç bir şeye bağlanmamak zafından gelen kuvvetli bir alışkınlık, onları böyle, birbirinden aykırı denecek kadar farklı fikir, kanaat hüküm ve arzu dıyarlarında dolaştırır.

Bu arzu üzerinde bir cemiyet, yalnız böyle insanlardan mürekkep olsaydı, diye düşünüyorum, acaba o memleketin hali ne olurdu? Ve işleri nasıl dönerdi? İtiraf edeyim: aklım bunu kestiremiyor. Yalnız bildiğim ve gördüğüm bir şey var ki, bunların nispeti çoğaldıkça, bunların karşısında eyi fena bir fikre veya bir hisse ruhunun ana hatlarını bağlamış gönül adamları şaşırıyorlar; vakia bence bu, o kadar korkulacak şey değildir; fakat daha fecii var: bütün bir kütlenin hayatında sayısız müşterek işler vardır; bunların tutumu, bunların yürütülüşü ve yaratılışı, gevşiyor ve pörsüyor; işte bu acıklıdır. Vakia hayat, filân ferdin, filân zatın sinirlenmemesi veya rahatı için tedbir almağa lüzum görmez; fakat bütün bir kütlenin, bütün bir zümrenin müşterek menfaatleri mevzuubahs olduğu zaman, yukarıdan, yüksek kudret menbalarından gelen imanlı hareketin kuvveti kesilince, herhangi bir fert için değil, belki müşterek hayat için, idealler için ve inanan insanların hatalı olarak şahıslarına ait zannettikleri içtimai kuvvetleri için bir tehlike başgöstermiş demektir.

Etrafımızda inanmayan insanları tanımamız, kendimizi onlardan tecrit etmemiz, bir vatan borcudur.

Öyle zannediyorum ki, bu mikrop-ların şaşmaz bir miyarı vardır: müdafaa ettiği fikir ile yaptığı iş arasında tezat.. İfraz ettikleri toksinler de kolayca eseriyle tanılabılır: tenebbüt ettikleri muhit ve zümre içinde fikir ve iş ciddiyetinden iz bile bırakmamak..

Bu iki neticeye nerde rast gelirsek mikrop-ların yaşayabileceği müsait bir muhit içinde olduğumuza, şaşmaz bir kanaatle, intikal edebiliriz.

MEHMET SERVET

AKLI SELİME HÜRMET

— Dr. Orhan Sadettin Beye —

Teshir edilmekten hoşlanmayan bir çok insanlar bulunduğunu bilirsiniz; itiraf edeyim: ben de onlardanım. Fakat belki bilmezsiniz: hususî bir mecliste söylenmiş bir sözü, (Hayat) ın kıymetli sütunlarına geçirmek gibi, nev'i şahsına veya şahsınıza has cesaret nümuneleri, beni pek çok mustarip eder; bu ıstırap ile bir kaç gece uykumu kaçırdım. Buna rağmen hayırhah düşünmek istiyorum ve diyorum ki, bu hareketiniz her halde fena bir maksada matuf olamaz; bilâkis benim gibi eli kalem tutmayan ve türkçeyi sizin kadar bilmeyen bir kimse-nin aciz ve batıl fikirlerini, - ismini saklıyarak ve kendinizin o mecliste hem de muhatap olduğunuzu gizliyerek bile olsa - çok arifane ve beligane bir şekilde matbuat dünyasına doğurmuş ve (Hayat) karilerine tanıtmış olmakla bana bir şeref vermek istemiş olacaksınız. Bu hükmümü, inşallah tekzibinize uğramıyacak bir teselli gibi daima hafızamda saklıyacağım.

Şimdi size cevap vermek lâzım: fakat doğrusu bundan korkuyorum; nereye dokunsam bin ah işitmekten çekiniyorum. Yazınız bana (Eflatun)un meşhur (Dialogues) larını ve onların haşmetli güzelliğini hatırlattı desem, lâtife ettiğimi zannedeceksiniz; (Aristo) nun «Elektron» fikriyle bu günkü elektriği evvelce keşfetmiş olduğuna dair satırlarınıza, alel'umum felsefe için hayretbahş bir buluş deye

işaret etsem, «ben onu o manada söylemedim» deyeceksiniz; benim gibi bir cüce ile (Aristo) gibi bir devi karşı karşıya konuştururken, bize, ne benim, ne de (Aristo) nun bilmediğimiz şeylerden dem vurdurup her ikimizi de techil etmişsiniz, desem, bermutat «haşa» deye bağıracaksınız; hatta eğer zavallı adamcağızın huzuruna beni değil de, lisenin son sınıfında, yahut, basit bir fizik laboratuvarında çalışan bir talebeyi, yahut ta, haydi bunları beyenmediniz, meselâ bizzat (Maxwell)i çıkarmış olsaydınız, o kadar hürmet ettiğiniz (Aristo), beyaz sakalına varıncıya kadar kıpkırmızı olacaktı, desem, kim bilir neler söylersiniz. Velhasıl size cevap veremeyeceğim: daha fazla sinirleneceksiniz; halbuki ben sizi ne olsa yine severim.

Bununla beraber, eğer size çalakalem iki sayfa yazı yazdıran bir sözümün manasını daha sarahatle anlatmak mutlaka lâzımsa, bazı izahat vereyim; darılmadan dinleyiniz:

Bugün talebemizin bile (Aristo) dan alim olduğunu söylemekle iki maksat takip ediyordum: 1. - Memleketimizin bazı münevverlerinde eskiden moda olan ve şimdi de hâlâ döküntüleri mevcut bulunan bir garip hastalık vardır; bu hastalığa tutulanlar, türk ismini taşıyan insanların her türlü medeniyet kabiliyetinden mahrum olduğuna riyazî bir kat'iyetle inanırlar: onlara göre, memleketimiz çıplaktır, fakirdir.

zaiftir ve böyle kalacaktır; bu memlekette yaşayanlar, düşünmezler, yazamazlar, anlayamazlar; bu memleketin zavallı sakinleri arasında hele felsefe ve ilim gibi esrarengiz şeylerle uğraşanlar, hem kel hem fodullar: bilmezler, bilemiyeceklerini de bilmezler.

İşte dostum, ne türk fertlerine ne de türk kütlesine bir türlü kıymet veremiyen bu garip, ve köksüz münevverlerimizin türlü türlü tipleri vardır: bunların bazısı, bir zamanlar imzasının üstüne filozof kelimesini koyarak memlekete yüksektan bilmem hangi İngiliz filozoflarının fikirlerini yağmur gibi boşaltmaktan hoşlandılar; bazısı bu kadar da cesaret gösteremiyerek ancak hususî meclislerde malûmatlarını satmağa ve - henüz dımağını teariç ve telafifi tamamen teşekkül etmeden, her türlü hayat tecrübesinden mahrum bir yaşta - Avrupa şehirlerinde yaşayıp ezberledikleri cümleleri bize anlatmağa çalışırlar. Nümuneleri çok mütenevvi olan bu (pseudo-citoyen) ler, tahteşşuurlarında kuvvetli bir temayül halinde yaşayan bu hükümlerini, ancak vakit vakit ve maskeli olarak ortaya atarlar; açıktan itirafa gelince, onun için memleketin zaiflemesi lâzımdır: mütareke senelerinde bunları çok gördük. Doktor (Fischer)i tanır-sınız: o da bizim hakkımızda, aynen bu nevi münevverlerimiz gibi düşünür.

İşte azizim, bizden olmıyan şeylere putlar gibi tapmak ille-

tine karşı, benim aciz kafamın ilaç deye bulduğu sözlerden biri, sizi her nedense sinirlendiren o cümledir; ben o cümleyle, bu nevi putların, daha doğrusu putperestliğin kırılmasını isteyenlere yardım etmek emelindeyim; başka türlü bu memleketin fikir hayatına şuur vermek kabil değildir, zannındayım.

Öyle görünüyor ki, akli selimi unutacak kadar (Aristo) ya hürmet ettiğinize nazaran, sizde de bu putperestlikten parçalar mevcut olsa gerektir.

2. - Vakıa bu, sadece bir akli selim meselesidir; buna inanınız, dostum. Yirmi üç asırdan beri insanların tecrübesi çoğalmış, görüşleri artmış ve bilgileri ziya-deleşmiştir. Bunu görmek için sizin kadar alim olmağa lüzum yoktur; akli selim kâfidir. Felsefe kitaplarında iptizale uğramış bir söz vardır : « ilimler, felsefeden birer birer ayrılarak vücut bulmuşlardır. » Eğer bu söz doğru ise, o ilimler (Aristo) öldükten sonra tedricen olmuştur ve olmaktadır. (Aristo) bunları nasıl bilsin ? Ve bizim talebemiz, bunları en esaslı hatlarla ve bilhasa tam bir müspetlikle öğrenirler. Lise mezunu bu demektir. (Biz) deyince, içinde yaşadığımız asrın nesillerini kasdediyorum; nendense zati âliniz, bu manayı hatırlamamağa muhtaç gözükiyorsunuz; olabilir, fakat ben - belki hata ediyorum; fakat o kanaattayım ki, - bu asrın nesilleri içinde bizim memleketimizin insanları da dahildir.

İtiraf edeyim ki, bugün talebimizin bile (Aristo) dan fazla bildiğini söylemekle, ne şahsan

kendimizle iftihar etmeğe hak kazanmış; ne de (Aristo) ya karşı hürmetsizlik yapmış oluruz. Biz bugün hakikaten daha çok şey biliyorsak, bu, yirmi üç asır sonra gelmiş ve yirmi üç asırlık insan zekâsına varis olmaklıgımızdan başka bir sebebe istinat etmez. Hatta asıl bundan dolayıdır ki, yani (Aristo) ya talebemin hürmet etmesini öğretmek içindir ki, ben o sözü sık sık söylerim : (Aristo) hakkında sizin bildiklerinizi bilmeyen ve galiba bundan dolayı akli selimlerini kaybetmemiş olan talebeme öğretmek isterim ki, yirmi üç asır evvel gelmiş bir adam, (Aristo), tabiatile kendilerinin malûmatından haberdar bile değildir; fakat buna rağmen büyük, pek büyük bir adamdır; o kadar büyük ki, ismi söylenince Orhan bey kendinden geçer ve bugünün alimleri kitaplarının başına onun ismini mutlaka koyarlar. Bu hâl, zahiren mütenakız gözüktür; fakat değildir; çünkü (Aristo), devrinin en büyük alimi, ancak bugünün klasik tahsilinden mahrum bir adamdır; buna rağmen, her devrin en büyük bir filozofudur, en büyük sistemcisidir. Onun kadar geniş bir zekâyı ve onun kadar sistemci bir kafayı, insanıyet bir daha görmemiştir. Onun içindir ki, (Aristo) bugün bile hâlâ bize, tefekkür hayatımıza rehberlik eden adamdır ve daha da çok edecektir.

Bu sözleri dinleyen talebemin ekserisi, ne demek istediğini anlarlar ve zihinlerinin takılması mümkün ve hatta zarurî olan bir tenakuzu, muallimlerinin aciz zekâsile halledebilmiş olmaktan

memnun olurlar: çünkü onlarda akli selim yerindedir ve bilhassa her şeyin fevkında akli selime hürmet ederler.

İşte ikinci maksadım da budur. Bu, ilmi ve felsefeyi vuzuh ile anlamak için bir başlangıçtır. Hatta bu vadide daha ileri gider ve onlara anlatırım ki, ilimde de eskimek vardır, felsefede de; fakat buna mukabil, felsefede bir de bilfiil ölmezlik, ebedî bir hayat vardır: yani uzun asırlar insanların kafasına malûmat ile değil, belki düşünmek tarzı itibarile daima gıda vermek kabiliyeti vardır.

Belki bu fikirler size karışık gözüktür; üstünde biraz düşünmeğe zahmet ediniz ve rica ederim, (Encyclopedia Britanica) yi (Aristo) olacağım deye ne ezberlemeğe kalkınız, ne de onu başkalarına tavsiye ediniz. Bu insanın beynini sulandırır; (Aristo) olmanın yolu başka olsa gerektir.

*
*
*

Bu sözü burada keselim, Orhan Bey. Yalnız yazınızda yanlış bir noktayı düzeltmeme müsaade ediniz: diyorsunuz ki « neticenin ne olduğunu bilmiyorum; her halde ekseri münakaşalarda olduğu gibi neticesiz kalmıştır. » Eğer bu bahsettiğiniz aramızdaki münakaşa ise, geçen kıştan beri unutmuş olacaksınız: bilâkis münakaşa neticelenmişti; ve siz, tuttuğunuz yanlış yolun zarurî bir neticesi olarak, etrafınız hakkında, şimdi artık tekrar etmeyeceğinizi zannettiğim bir kanaatinizi itiraf etmiş ve sonra peşiman olmuştunuz.

N. N.